

บทที่ 4

การสอนเด็กปัญญาอ่อน

การสอนเด็กปัญญาอ่อนนั้นนักวิชาการศึกษาพิเศษได้เสนอแนวทางในการสอนเด็กปัญญาอ่อนอย่างหลากหลาย ฉนวน จตุติกุล ได้เขียนบทความในหนังสือของกรมสุขภาพจิตเรื่อง “ปัจจัยสร้างเสริมพัฒนาการเด็กและการเลี้ยงดู” (2539 : 7-8) กล่าวว่า

การฝึกสอนลูกปัญญาอ่อนจะต้องค่อยเป็นค่อยไป ไม่เร่งรัดเดี่ยวเชียวหรือปล่อยปละละเลยหรือตามใจจนเกินไป การฝึกสอนหรือการพัฒนาเด็กปัญญาอ่อนจะต้องเป็นไปตามช่วงวัย กล่าวคือ

ช่วยวัยแรกเกิด – 6 ขวบ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุด เด็กควรจะได้รับ การดูแลในเรื่องสุขภาพอนามัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนควรได้รับการกระตุ้นพัฒนาการให้เกิดทักษะในด้านต่าง ๆ คือทักษะด้านการเคลื่อนไหว ทักษะด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็ก สติปัญญา ทักษะด้านการเข้าใจภาษา ทักษะด้านการใช้ภาษา ทักษะด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านการเรียนรู้ต่อไป

วัย 6-14 ปี เด็กควรได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านการเรียนทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและสังคม และพ่อแม่ควรจัดการให้ลูกมีโอกาสได้เรียนร่วมในโรงเรียนที่อยู่ใกล้บ้าน หรือโรงเรียนเรียนร่วมสำหรับเด็กปัญญาอ่อนและเด็กปกติ หรือโรงเรียนในกลุ่มการศึกษาพิเศษที่จัดสำหรับเด็กปัญญาอ่อนโดยเฉพาะทั้งนี้ตามความจำเป็น และความเหมาะสมตามระดับเชาวน์ปัญญาของเด็กถ้าเรียนไม่ได้ควรฝึกการช่วยเหลือตนเอง และงานบ้านง่าย ๆ วันนี้ควรเริ่มมีการเตรียมการวางแผนครอบครัวให้กับบุตรเพื่อป้องกันปัญหาทางเพศและการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ และในเด็กผู้หญิงควรฝึกสอนการช่วยเหลือตนเองในการมีประจำเดือนด้วย

วัย 14-18 ปี เด็กควรได้รับการฝึกอาชีพในสถาบันหรืออาชีพที่พ่อแม่ทำอยู่หรืออาชีพที่มีอยู่ในเครือญาติหรืออาชีพที่มีอยู่ในชุมชนที่เด็กอยู่และควรเป็นอาชีพที่ปลอดภัยเหมาะสมตามความสามารถของเด็ก ควรมีการวางแผนครอบครัวให้กับบุตรเพื่อป้องกันปัญหาทางเพศและการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ด้วย

วัย 18 ปี ขึ้นไป เป็นวัยที่บุคคลปัญญาอ่อนจะเริ่มทำงานและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปจึงควรได้รับการดูแลช่วยเหลือในด้านสถานที่ทำงานและที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมปลอดภัย สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ ๆ ต้องใช้ในชีวิตประจำวันต่าง ๆ การให้บุตรได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม เช่น ในด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ นันทนาการต่าง ๆ

ตลอดจนการช่วยเหลือด้านสวัสดิภาพและสวัสดิการที่จำเป็น กฎหมาย สิทธิต่าง ๆ ที่พึงมี พึงได้อันจะเอื้ออำนวยให้บุคคลปัญญาอ่อนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตบุคคลปัญญาอ่อน

ปัจจัยสร้างเสริมพัฒนาการเด็กที่ควรคำนึงถึง

1. ความพร้อมในตัวเด็ก ซึ่งได้แก่ ความพร้อมในด้านร่างกาย ความสมบูรณ์แข็งแรงหรือมีความพิการซ้ำซ้อนทางร่างกาย แขน-ขาพิการ ตาบอด หูหนวก มีโรคหัวใจ สำไส้ ลมชัก ฯลฯ ร่วมด้วย เป็นต้น ระดับเชาวน์ปัญญาของเด็กอยู่ในระดับใด ระดับขั้นน้อย ขั้นปานกลาง ขั้นหนักหรือหนักที่สุด

2. ความพร้อมของพ่อแม่ หรือความร่วมมือของพ่อแม่ในการฝึกสอนและเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กแต่ด้วยเยาว์ การค้นหาความสามารถ ความชอบ ความถนัดในตัวเด็ก การให้อิสระเด็กในการที่จะคิดหรือทำสิ่งใด การเสาะแสวงหาข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และสิ่งที่เด็กสนใจทุกรูปแบบ เพื่อให้เด็กเกิดแรงจูงใจที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด การเข้าใจความต้องการตามธรรมชาติตามวัยของเด็ก ตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์จิตใจของเด็กให้เหมาะสมตามวัย

ในช่วง 5 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงที่สมองของเด็กสามารถรับรู้ จดจำสิ่งต่าง ๆ ได้มากที่สุดควรเปิดโอกาสให้เด็กได้รับรู้ทางประสาทสัมผัสอย่างเต็มที่ ให้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้ลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีประสบการณ์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

จากการศึกษาและวิจัยของนักวิชาการหลายแขนงพบว่า การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการฝึกสอนเด็กตั้งแต่วัยเยาว์และสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวของเด็ก เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อประสิทธิภาพหรือความสามารถในการปรับตัวของเด็กปัญญาอ่อนทั้งในเรื่องการช่วยเหลือตนเองการทำกิจวัตรประจำวัน ทักษะทางสังคมและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของเด็กปัญญาอ่อน

ดังนั้นพ่อแม่จึงเป็นปัจจัยหรือบุคคลสำคัญที่สุดในการพัฒนาเด็กปัญญาอ่อนให้ประสบผลสำเร็จได้สูงสุดตามสมรรถนะที่ควรจะเป็น

ความต้องการพื้นฐานของเด็กปัญญาอ่อนก็เหมือนกับเด็กปกติทั่วไป คือทางด้านร่างกายต้องการปัจจัย 4 ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ส่วนความต้องการด้านจิตใจซึ่งมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความต้องการทางร่างกาย ก็คือ ความต้องการด้านความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ ความสนใจ เอาใจใส่ ความยุติธรรม ความเป็นตัวของตัวเองและความสม่ำเสมอ ซึ่งความต้องการ พื้นฐานเหล่านี้เป็นรากฐานที่จะช่วยให้เด็ก เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ

การเลี้ยงดูบุตรปัญญาอ่อน มีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1. แสดงความรักโดยการกระทำให้เด็กทราบด้วยการกอดรัด สัมผัส การอุ้ม การส่อสายตา การยิ้ม และการพูดคุยกับลูกด้วยถ้อยคำไพเราะเป็นประจำสม่ำเสมอ “ความรัก ความอบอุ่น ถ้าได้รับอย่างเพียงพอ เด็กจะพัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มความสามารถ”

2. ให้อิสระในการคิดการกระทำ ไม่ควรใช้คำว่า “อย่า” หรือ “ต้อง” ตลอดเวลา เพราะจะทำให้เด็กไม่มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง ขาดความเชื่อมั่นอาจเกิดการต่อต้าน ไม่เชื่อฟัง ถ้าพ่อแม่ต้องการให้ลูกเชื่อฟัง เชื่อมั่นในตนเองและช่วยตนเองได้ ไม่ควรจู้จี้จุกจิกเกินไป และไม่ควรตัดสินใจให้เด็กในเรื่องต่าง ๆ เสียทุกเรื่อง ควรแสดงออกซึ่งความเห็นชอบและการยอมรับในการคิดการกระทำซึ่งสอดคล้องกับเขาวินัย ความสามารถของเด็ก จะช่วยให้เด็กรักตนเอง รักคนอื่นมองโลกในแง่ดีและเติบโตอย่างมีคุณภาพ

3. ทำบรรยากาศให้ผ่อนคลาย บรรยากาศที่ผ่อนคลาย คือ บรรยากาศที่ไม่เร่งรีบ เร่งเร้า หรือร้อนรนไปเสียทุกเรื่อง จนเวลาของความสุขสดชื่นกลายเป็นเวลาของความเร่งรีบไปหมดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย คือ บรรยากาศที่มีเสียงหัวเราะร่วมกัน มีเสียงเพลง มีการทำ กิจกรรมร่วมกัน สามารถแสดงอารมณ์ต่าง ๆ รัก โกรธ เกลียด ชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ ฯลฯ ได้เหมาะสมตามกาลเทศะ การเกรงใจ ให้เกียรติ ให้อภัยซึ่งกันและกันก็เป็นสิ่งช่วยสร้างบรรยากาศของความผ่อนคลายได้อย่างมาก

4. สอนซ้ำ ๆ ย้ำบ่อย ๆ สาธิตให้ดูและทำไปด้วยกัน เป็นหลักสำคัญในการฝึกฝน อบรมเด็กปัญญาอ่อนเนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนเป็นเด็กที่มีเขาวินัยน้อย ธรรมชาติของเด็กปัญญาอ่อนคือ ลืมง่าย ชอบเอาอย่าง ชอบคำชม และขี้เล่น

5. สอนเป็นประจำ เป็นเวลา เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนความจำน้อย ลืมง่าย ดังนั้นจึงควรสอนให้เป็นประจำ เป็นเวลาจนติดเป็นนิสัย

ในห้องเรียนหนึ่ง ๆ นอกจากครูจะต้องแก้ปัญหาเกี่ยวกับการสอนนักเรียนที่มีระดับเขาวินัยขั้นอัจฉริยะแล้ว ครูจะต้องแก้ปัญหาที่นักเรียนที่มีระดับเขาวินัยต่ำกว่าปานกลาง และเรียนช้าด้วย เด็กเหล่านี้ควรจะได้รับการช่วยเหลือเป็นพิเศษจากครู เหมือนกับเด็กอัจฉริยะ พฤติกรรมของเด็กที่เรียนช้ามักจะแตกต่างไปจากเด็กปกติตั้งต่อไปนี้

1. เพื่อเผชิญกับสภาพที่เป็นปัญหา เด็กเรียนช้ามักจะเกิดความท้อถอยหรือคับข้องใจ

2. เด็กเรียนซ้ำมักจะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่คิดว่าตนเป็นบุคคลที่มีค่ามักจะขาดความนับถือตนเอง
3. มีความจำระยะสั้น
4. มีความใส่ใจสั้น
5. ไม่สามารถที่จะสำรวจความคิดและพฤติกรรมได้นาน
จึงขอเสนอหลักการสอนเด็กปัญญาอ่อนดังนี้

หลักการสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจำเป็นต้องมีวิธีสอนต่างไปจากปกติเพื่อสนองความต้องการพิเศษของเด็กเหล่านี้ ซึ่งมีหลักการสอนดังนี้

1. ครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาให้มากกว่าเด็กปกติ เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะมีความพร้อมช้ากว่าเด็กปกติมาก ดังนั้น ก่อนทำการสอนสิ่งใด ๆ ครูจะต้องเตรียมความพร้อมก่อนนาน ๆ เมื่อเด็กมีความพร้อมแล้วครูจึงทำการสอนวิชานั้น ๆ ถ้าเด็กไม่มีความพร้อมจะบังคับไม่ได้เลย
2. ต้องสอนตามความสามารถ และความต้องการของเด็กแต่ละคน โดยจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะกับสภาพและลักษณะของเด็กคนนั้น เช่น ถ้าเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเกียจคร้าน ครูต้องหาสิ่งมาเร้าให้เด็กอยากเรียน เช่น รูปภาพสวย ๆ มาช่วยเร้าความสนใจ และต้องเลือกวิชาที่เด็กสนใจแล้วเรียนได้ เมื่อเด็กได้เรียนในสิ่งที่ตนชอบ และได้รับความสำเร็จตั้งแต่เริ่มเรียนก็จะไม่เกียจคร้านต่อไป เป็นการสอนแบบสอนและทำการบำบัดไปด้วยในเวลาเดียวกัน
3. สอนตามระดับสติปัญญา เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีระดับสติปัญญาดำกว่าเด็กทั่วไปที่มีอายุเท่ากัน ดังนั้นครูต้องนึกอยู่เสมอว่า เด็กเหล่านี้โตแต่ตัวแต่มีอายุสมองเท่ากับเด็กอายุ 3-4 ปีเท่านั้น จึงต้องสอนเหมือนเด็กอายุ 3-4 ปี
4. ยอมรับความสามารถ และพยายามส่งเสริมความสามารถของเด็ก อย่าตามใจหรือคอยช่วยเหลือมากเกินไป เพราะคิดว่าเด็กเหล่านี้ทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ ความคิดเช่นนี้จะเป็นการบั่นทอนความสามารถและความเชื่อมั่นในตนเองของเด็ก
5. พยายามฝึกให้เด็กช่วยตัวเองให้มากที่สุด แม้บางคนจะมีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมกล้ามเนื้อส่วนต่าง ๆ ให้ทำงานประสานกัน เช่น ไม่สามารถดักข้าวใส่ปากได้โดยไม่หกหรือติดกระดุมเสียไม่ได้ จะต้องพยายามฝึกให้ทำทีละน้อย การฝึกให้เด็กรับประทานอาหารเอง แต่งตัวเอง เข้าห้องน้ำได้เอง จะเป็นการช่วยให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้น และแบ่งเบาภาระจากผู้เลี้ยงดู

6. ใช้หลักการสอนแบบ 3 R's คือ

6.1 Repetition คือ การสอนซ้ำไปซ้ำมาและใช้เวลาสอนมากกว่าเด็กปกติ โดยใช้วิธีสอนหลาย ๆ วิธีในเนื้อหาเดิม ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการสอนไม่ให้เด็กเบื่อและสามารถเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น เมื่อเด็กจำเรื่องราวที่ครูสอนได้แล้ว จึงค่อยเปลี่ยนบทเรียนใหม่ เช่น การสอนเรื่องสีต่าง ๆ กว่าเด็กจะจำได้ว่า สีแดง สีเขียว สีเหลือง เป็นอย่างไร อาจต้องใช้เวลาเป็นปี ๆ

6.2 Relaxation การสอนแบบไม่ตึงเครียดนัก ไม่สอนแต่เนื้อหาวิชาอย่างเดียว นานเกิน 15 นาที ควรเปลี่ยนกิจกรรมจากการสอนวิชาการเป็นการเล่น ร้องเพลง ดนตรีหรือเล่นิทานบ้าง ต้องไม่เข้มงวดจนเกินไป เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะเรียนไม่ได้

6.3 Routine สอนให้เป็นกิจวัตรประจำวัน คือ เป็นกิจกรรมที่จะต้องทำเป็นประจำ สม่ำเสมอในแต่ละวัน เช่น

เข้าเรียนเวลา	8.00 น.
เข้าแถวเคารพธงชาติ	8.40 น.
เข้าห้องเรียน	9.00 น.
สนทนาเวลาเช้า	9.05 น. ฯลฯ

7. สอนโดยการแบ่งหมู่ตามตารางสอนสามารถทำได้ในกรณีที่เด็กมีสติปัญญาอยู่ในระดับเดียวกัน ดังนั้นในชั้นเรียนชั้นหนึ่ง ๆ ไม่ควรให้มีเด็กที่มีระดับสติปัญญาต่างกันมากนัก เพราะจะทำให้เด็กเรียนไม่ได้ และครูต้องทำงานหนักมากในการสอนเด็ก

ในชั้นหนึ่งครูอาจจะแบ่งเด็กเป็นกลุ่มย่อย ๆ อีกกลุ่มละ 3-4 คนก็ได้ แต่ในโรงเรียนบางแห่งก็อาจสอนรวมกันได้ ถ้าระดับสติปัญญาของเด็กไม่แตกต่างกันมากนัก

8. เมื่อฝึกให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องพยายามแทรกการฝึกหลาย ๆ ด้านไปด้วย เช่น เวลาฝึกให้ติดกระดุม ก็คุยถึงเรื่องรูปร่าง สี ขนาดของกระดุม และฝึกให้ใส่กระดุมให้ตรงช่อง ซึ่งจะเป็นการฝึกการใช้ประสาทตา การให้สัมผัสว่ากระดุมเรียบหรือขรุขระ จะช่วยฝึกประสาทสัมผัสทางมือ นอกจากนี้การที่เด็กจะต้องจับกระดุมใส่ให้ตรงช่องได้นั้น จะต้องใช้กล้ามเนื้อนิ้วมือช่วยจะต้องใช้ตาดู ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการฝึกกล้ามเนื้อส่วนนี้ไปด้วยจะเห็นได้ว่า กิจกรรม การใส่กระดุมเพียงอย่างเดียวเด็กจะได้ฝึกทั้งตา มือ ประสาท ส่วนอื่นไปพร้อมกัน

9. ต้องช่วยเด็กให้พัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะเด็กทุกคนจะเรียนได้ดีถ้าเขามีความรู้สึกว่าเขาประสบความสำเร็จ ความรู้สึกนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเป็นอย่างมาก เพราะเด็กเหล่านี้ต้องการกำลังใจ และมักจะเกิด

ความท้อถอยได้ง่าย ดังนั้นการจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ จะช่วยให้เขาเกิดความภาคภูมิใจเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและอยากทำมากขึ้น

10. สอนที่ละขั้นจากสิ่งใกล้ตัวไปหาสิ่งไกลตัว หรือจากง่ายไปหายาก เพื่อให้ไม่让孩子สับสน งานบางอย่างที่เด็กปกติในวัยเดียวกันเห็นว่าง่าย แต่เด็กเหล่านี้อาจสับสนไม่เข้าใจ เช่น การให้ตัดภาพรถติดลงในสมุดนั้นจะเป็นสิ่งง่ายที่เด็กปกติ 4 ขวบก็พอจะทำได้ แต่สำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในวัยนี้ คำสั่งดังกล่าวอาจจะยากหรือยาวเกินไป ดังนั้น ในการสอนแต่ละครั้งครูจะต้องให้เด็กผ่านกิจกรรมเป็นขั้น ๆ ไปดังนี้

ขั้นแรก เด็กจะต้องรู้วิธีการตัด เริ่มตั้งแต่รู้วิธีการจับกรรไกร จะต้องรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะให้กระดาษหลุดออกมาได้ก่อนที่จะสามารถตัดตามรอยภาพได้

ขั้นที่สอง เด็กจะต้องรู้จักหาภาพรถในหนังสือ จะต้องจำแนกให้ออกว่าภาพใดเป็นภาพรถ

ขั้นที่สาม จะต้องรู้วิธีทากาวที่ด้านหลังของภาพ รู้ว่าจะต้องติดภาพลงที่ใด จะเห็นได้ว่าเป็นการยากสำหรับเด็กเหล่านี้ที่จะสามารถเข้าใจคำสั่งในคราวเดียวกัน ดังนั้นควรสั่งทีละอย่างแล้วให้เด็กทำไปที่ละขั้นจะช่วยให้เด็กทำได้สำเร็จ นอกจากนั้นในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ควรมีเพียงเรื่องเดียว เช่น ไม่สอนทั้งเรื่องสุนัข และแมวไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความสับสนและจำอะไรไม่ได้เลย

11. สอนโดยการกระทำจริง ๆ เช่น สอนเรื่องความสะอาดของร่างกาย ครูต้องพาเด็กล้างมือ ล้างหน้า ล้างเท้าจริง ๆ จะพูดแต่เพียงปากเปล่าไม่ได้ เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะไม่เข้าใจ และจำได้ว่าต้องล้างมือ ล้างหน้า และล้างเท้าเมื่อร่างกายสกปรก

12. สอนสิ่งที่มีความหมายสำหรับเด็กจริง ๆ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะในสิ่งที่เป็นนามธรรม ซึ่งเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะเข้าใจยากครูต้องพยายามอธิบายโดยใช้ถ้อยคำง่าย ๆ และยกตัวอย่างประกอบ เช่น อธิบายว่าเด็กคนใดเห็นของเพื่อนตกแล้วนำของนั้นมาให้ครู เพื่อนำไปตามหาเจ้าของเด็กคนนั้นเป็นคนดี

13. ต้องพยายามจัดการสอนให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาได้มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เมื่อฝึกหัดให้เด็กคิด เพราะเด็กปกติสามารถคิดค้นและสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้เอง แต่เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาทำไม่ได้ จึงเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องจัดประสบการณ์เหล่านี้ให้

14. สอนโดยใช้ของจริงหรืออุปกรณ์ประกอบทุกครั้ง เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจและเพื่อ ดึงดูดความสนใจของเด็ก เพราะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีความคิดอ่านน้อย คิดเห็นเป็นมโนภาพไม่ได้ และการรับรู้ต่าง ๆ ช้ากว่าเด็กปกติ ดังนั้นอุปกรณ์การสอนจะช่วยให้เด็กมองเห็นของจริงตามไปด้วย

15. ต้องให้เวลาเด็กพอสมควรในการเปลี่ยนกิจกรรมอย่างหนึ่งไปสู่กิจกรรมอีกอย่างหนึ่ง เพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจะทำให้เด็กสับสน จึงควรบอกให้เด็กรู้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เด็กมีเวลาเตรียมตัว

16. การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาต้องอาศัยแรงจูงใจมาก ครูจะพูดโดยไม่มีอะไรมาจูงใจให้เด็กเรียนหรือกระทำการต่าง ๆ ได้ยาก ถ้าครูจะสอนการบวกเลขครูจะต้องมีของจริงมานับรวมกันให้เด็กเห็นจริง ๆ แล้วให้เด็กหัดนับ สิ่งของต่าง ๆ ตามครู จนนับได้แล้วจึงเรียนนับจากภาพสีสวย ๆ ซึ่งภาพนั้นจะเป็นแรงจูงใจให้เด็กเรียน

การเล่านิทานครูก็ต้องนำรูปภาพ หรือหุ่นมาประกอบการเล่านิทานด้วย หรือจะให้เด็กออกมาแสดงท่าทาง หรือนำแถบบันทึกเสียง, แผ่นเสียง มาประกอบการเล่านิทานก็ได้ ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้เด็กอยากเรียนมากขึ้น

วิธีที่จะทำให้เด็กเกิดความอยากเรียนอีกวิธีหนึ่งก็คือการให้แรงเสริม ทั้งทางบวก และทางลบ กล่าวคือ ถ้าเด็กคนใดทำงานได้หรือทำตัวดี ครูก็ต้องชมว่า ดีมาก เก่ง เรียบร้อย ฯลฯ หรือบางครั้งครูอาจให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ จะทำให้เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มีกำลังใจเพิ่มขึ้น และสามารถเรียนได้มากยิ่งขึ้น

ส่วนในทางลบ บางครั้งครูก็ต้องใช้กับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาบ้าง ถ้าเด็กประพฤติไม่ดีครูควรว่ากล่าวตักเตือนก่อน หากยังกระทำอีกครูควรแยกออกจากหมู่เพื่อนเสีย เด็กบางคนชอบรังแกเพื่อน ครูก็อาจจะไม่ให้เด็กคนนั้นเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อนก็ได้ แต่ครูต้องชี้แจงให้เด็กเข้าใจเสียก่อนว่า เด็กทำสิ่งใดผิด และต้องถูกทำโทษ

การให้แรงเสริมในทางบวกนั้นจะให้ผลกับเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา มากกว่าการเสริมแรงในทางลบ

17. มีการประเมินผลความก้าวหน้าของเด็กอยู่ตลอดเวลา โดยการจดบันทึกพฤติกรรมของเด็กไว้ทุกระยะ แล้วนำไปเปรียบเทียบดูว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการเป็นอย่างไรบ้าง นับตั้งแต่เริ่มเรียนจนถึงสิ้นปีการศึกษา

การสอนเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา นอกจากจะต้องใช้หลักการสอนหลาย ๆ อย่างดังกล่าวแล้ว ยังจำเป็นต้องใช้สื่อการสอนอย่างสม่ำเสมอ และมากกว่าการสอนเด็กปกติ สื่อการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ สามารถมองเห็น

และจับต้องได้ มีสีสัน มีชีวิตชีวา เช่น ของจริง รูปภาพ สไลด์ เครื่องฉายภาพข้ามศีรษะ กระดานป้ายประกาศ บัตรคำ บัตรฝึกออกเสียง แผนภูมิสร้างประโยค แผนภูมิปัญหา แผนที่ แผนภูมิสุขภาพ นิตยสารรูปภาพเก่า ๆ บัตรหนังสืออ่านสำหรับเด็ก ท่อนไม้เล็ก ๆ สำหรับวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้น วงล้อสำหรับนับลูกคิด กระเป๋าสสำหรับช่วยคิดเลข ไม้เป็นรูปต่าง ๆ หน้าปัดนาฬิกา (ที่ใช้ลูกบิดแทนตัวเลข) ชิ้นส่วนสำหรับสอนเศษส่วน ไม้ หลา ไม้บรรทัด สายวัด เหรียญเงินตราที่ทำด้วยไม้ ไม้ที่แกะสลักเป็นตัวอักษรและตัวเลข ลูกบิดสีต่าง ๆ ทั้งชนิดที่ทำด้วยไม้และกระเบื้อง นอกจากนี้เครื่องเล่นก็อาจนำมาเป็นสื่อประกอบการสอนได้ เช่น การให้เด็กต่อไม้บล็อกต่าง ๆ หรือการให้เด็กเล่นต่อภาพ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้เด็กรู้จักคิดสร้างสรรค์ รู้จักสังเกตและเปรียบเทียบ ถ้าเป็นเกมก็ควรเป็นเกมที่มีวิธีการเล่นง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน

การเรียนการสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีสอนและสื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา โดยจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้ไม่สามารถบ่งชี้ได้ว่า ควรใช้วิธีสอนแบบใดจึงจะได้ผลดี

เนื่องจากเด็กปัญญาอ่อนมีระดับสติปัญญาต่ำ มีความสามารถทางด้าน การเรียนรู้ทางด้านวิชาการน้อย แต่ถ้าได้รับการฝึกอบรมที่ถูกต้อง เพื่อใช้กำลังความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ ก็สามารถจะช่วยตนเองได้ตามสมควร อาจช่วยแบ่งเบาภาระของครอบครัวและสังคมได้ เพื่อให้ดำรงตนในสังคมได้มากที่สุด

วารี ธีระจิตร (2541 : 121-123) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการสอนดังนี้

จุดมุ่งหมายของการสอน

1. ช่วยตนเองได้
2. รักษาสุขภาพอนามัย
3. เล่นและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้
4. อ่าน เขียน คิดเลข เบื้องต้นได้
5. ทำงานให้เป็นประโยชน์ได้ ใช้เวลาว่างได้
6. ปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้

วิธีสอน

1. สอนเป็นรายบุคคล
2. สอนตามความสามารถ
3. สอนตามลำดับก่อนหลัง
4. ยึดหลัก 3 R คือ สอนซ้ำ (Repetition), สอนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ

ชีวิตประจำวัน (Routine), และสอนให้สนุกและหยุดพักช่วงสั้น ๆ (Relaxation)

5. สอนไปแล้วทบทวนความรู้เดิมซ้ำอีก
6. มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ
7. เมื่อเด็กทำอะไรได้ต้องให้รางวัล
8. มีการจูงใจ
9. ใช้เวลาทำกิจกรรมไม่มาก 15-20 นาที

ขนาดชั้นเรียน

จำนวนนักเรียนควรมีในชั้นหนึ่งประมาณ 6-15 คน ห้องเรียนควรมีขนาดเล็ก เพื่อให้เด็กได้สร้างความคุ้นเคยกับกิจวัตรประจำวันแล้วค่อยย้ายให้ยู่ห้องที่กว้างขึ้น ภายหลัง ควรจัดระดับอายุใกล้เคียงกัน ความสามารถระดับเดียวกันอยู่ด้วยกัน

การสอน เด็กที่บกพร่องทางสติปัญญาชั้นปานกลางนั้นควรสอนให้รู้จักช่วยตนเอง เป็นเรื่องสำคัญที่ควรสอนอันดับแรก เช่น แต่งตัว เปลี่ยนเสื้อผ้า รับประทานอาหารเอง อาบน้ำเข้าตนเอง

การสอนเรื่องปรับตัวเข้ากับสมาชิกและเพื่อนบ้าน การนับสิ่งของ การรอจังหวะลำดับก่อนหลัง การเชื่อฟัง การทำตามคำสั่ง คำแนะนำ การมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่น การปรับตัวเข้ากับสังคม การพักผ่อน การเล่น การร้องรำทำเพลง การทำงาน

การเรียนรู้เรื่องกิจกรรมที่เป็นงานอาชีพ เช่น การทำงานบ้าน ทำสวน กิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดให้เรียนในโรงเรียน เช่น การหุงหาอาหาร การซักกรีด การล้างภาชนะ การรู้จักใช้เงิน

ทักษะทางศิลปะ ดนตรี การทำงานบ้าน และเกมต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็น และมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเด็กประเภทนี้ การสอนเนื้อหาวิชา เช่น คณิตเลข อ่าน ที่เน้นด้านวิชาการไม่จำเป็นสำหรับเด็กประเภทนี้ก็ได้ แต่จำเป็นสำหรับพวกให้การศึกษาได้

คำที่ควรสอน เช่น อันตราย หยุด ผู้หญิง ผู้ชาย มาก น้อย ใหญ่ เล็ก นับ 1-10 เวลา บอกเวลา ดูปฏิทิน จำเบอร์โทรศัพท์ บอกอายุตนเอง และเรื่องเงิน

งานศิลปะ ระบายสี ตัดกระดาษ วาดภาพ เข้าใจเรื่องสี

สุขศึกษา ดิมของมีประโยชน์ ชนิดของอาหาร การรักษาบ้าน ความสะอาด ความปลอดภัย

สุขนิสัย เมื่ออยู่บ้านและโรงเรียน

ภาษา การพูด การใช้ถ้อยคำ การฟังเรื่อง อภิปรายจากภาพ และกิจกรรมอื่น ๆ การสร้างความนึกคิด การแก้ปัญหา รู้จักทักทาย การคบค้าสมาคม รู้จักการไหว้

รู้จักเงียบ เมื่อผู้อื่นต้องการความเงียบ การนั่งโต๊ะ การปรับตัวเข้ากับเพื่อนในชั้น
ช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ

ดนตรี ร้องเพลง การให้จังหวะ เล่นเกมทางดนตรี ช่วยลดพลังงาน ส่วนเกิน
และการแสดงออก

วิชาสังคม สอนเรื่องวันหยุด การคมนาคม การไปทำบุญ ให้ทราบเกี่ยวกับ
เดือน วัน สัปดาห์

กิจกรรมเกี่ยวกับเกม เน้นพัฒนาการทางการเคลื่อนไหว กิจกรรม สันทนาการ
การ เล่นกลางแจ้ง และในร่ม

ครูควรใจเย็นพอที่จะยอมรับว่า เด็กประเภทนี้เรียนไม่ได้ รับรู้สิ่งต่าง ๆ ช้า
การหวังความสำเร็จในการทำงาน ควรตั้งความหวังให้น้อย ควรเน้นการปฏิบัติให้
ประสบการณ์ที่จำเป็น และเหมาะสมกับความสามารถของเด็กที่จะรับได้

นอกจากนี้ผดุง อารยวิญญู (2542 : 121-123) ได้ให้หลักวิธีสอนเด็กปัญญา
อ่อนไว้ดังนี้

1. การสอนควรเน้นการให้เด็กท่องจำคำหรือข้อความโดยให้เด็กพูดให้ได้ยินเสียง
ชัดเจน
2. การสอนควรเน้นการจำแนกส่วนต่างๆ พร้อมบอกชื่อและวาดภาพประกอบ
เช่น ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์
3. การสอนควรเน้นการหาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของสองสิ่งหรือหลาย ๆ สิ่ง
รูป วงกลมที่ครูวาดบนกระดานกับรูปทรงของผลไม้บางชนิด เป็นต้น
4. แบ่งเนื้อหาที่ครูจะสอนออกเป็นส่วนย่อย ๆ หลายส่วนที่เด็กพอจะทำได้
ครูให้เด็กทำกิจกรรมที่ละส่วนตามลำดับ
5. เนื้อหาที่จะให้เด็กเรียนควรเป็นสิ่งที่มีความหมายและเกี่ยวข้องกับเด็ก
6. เปิดโอกาสให้เด็กได้จับต้องสัมผัสในสิ่งที่ให้เด็กเรียน
7. ทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้วบ่อย ๆ เพื่อให้เด็กจำได้ เด็กเหล่านี้มักลืมง่าย
8. ให้เด็กเรียนโดยวิธีให้เด็กจำแนกสิ่งของออกเป็นหมวดหมู่ที่มีสมาชิกไม่
มากนัก หรือให้เด็กจำแนกสิ่งของจากหมวดหมู่ออกเป็นส่วนย่อย ๆ
9. การอธิบายเนื้อหาบางอย่างให้เด็กเข้าใจควรมีภาพประกอบด้วยไม่ว่าจะ
เป็น ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพจากวีดิทัศน์ หรือภาพใดก็ได้ เป็นการให้เด็กใช้สายตา
ประกอบการฟัง ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจเนื้อหาที่ครูสอนได้ดียิ่งขึ้น

10. ควรให้แรงเสริมแก่เด็กอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งอาจจะเป็นแรงเสริมที่เป็นวาจา เช่น คำชม คำพูดต่าง ๆ จากครู หรือแรงเสริมที่เป็นอาหารหรือสิ่งของก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสม

11. ควรให้นักเรียนเรียนรู้จากแบบอย่างที่ดีที่ถูกต้อง ครูอาจเป็นตัวของตัวเองในบางเรื่อง แต่ในด้านความประพฤติหรือพฤติกรรมในการเรียนบางอย่าง เด็กนักเรียนด้วยกันอาจเป็นตัวอย่างที่ดี ครูอาจชี้ให้เห็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้ชัดเจน แล้วจึงให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้ชัดเจนแล้วจึงให้เด็กเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ ของเพื่อน

12. ให้นักเรียนสังเกตพฤติกรรมของตนเอง บันทึกพฤติกรรมของตนเองที่เป็นปัญหา เพื่อให้เด็กได้เข้าใจและตระหนักในปัญหาของตน ให้เด็กเสนอแนะวิธีการแก้ไขภายใต้การควบคุมของครู ให้นักเรียนแก้ไขตนเองแล้วรายงานให้ครูทราบ

13. ใช้วิธีสอนแบบการบริหารตนเอง เป็นการฝึกให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองวิธีหนึ่ง เน้นการฝึกให้เด็กคาดเดาผลที่จะตามมาจากการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ของตน แล้วให้เด็กแก้ไขพฤติกรรมของตน เช่น การไม่ทำการบ้าน ผลที่ตามมาคือทำงาน ไม่เสร็จขาดทักษะที่จำเป็นในด้านวิชาการ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคต เป็นต้น

14. ใช้วิธีสอนแบบการสั่งสอนตนเอง เป็นการสอนที่คล้ายกับครูสอนนักเรียน แต่แทนที่ครูจะเป็นผู้สอน เด็กเป็นผู้สอนตนเองตามแบบอย่างที่คุณสอน เด็กจะเป็นผู้พูดหรือท่องคำพูดให้มีเสียงดังพอที่ตนเองจะได้ยิน แล้วให้ตนเองปฏิบัติตาม เช่น ในการแก้ปัญหาโจทย์ตัวเลข นักเรียนอาจเปล่งเสียงพูดดังนี้ “การแก้ปัญหามี 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 ฉันจะต้องทำอะไรบ้าง ขั้นที่ 2 วางแผน จะแก้โจทย์ปัญหาอย่างไร ขั้นที่ 4 ลงมือทำ จะทำให้ละเอียดรอบคอบ ขั้นที่ 5 ชมตัวเองว่า ดีมาก คราวหลังทำให้ถูกต้องอีก” เป็นต้น

อรอนงค์ เย็นอุทก (2539 : 146-152) ได้ให้หลักการสอนเด็กปัญญาอ่อนไว้ดังนี้

ครูผู้สอนเด็กพิเศษ พึงรำลึกไว้เสมอว่า เด็กพิเศษก็คือเด็ก แม้ว่าความบกพร่องของเขาจะทำให้เขามีความไม่สามารถทำงานได้อย่างคล่องแคล่วเหมือนเด็กปกติก็ตาม เพื่อให้ครูไม่เคร่งเครียดกับงานสอนในหน้าที่จนเกินไป ครูควรสอนเด็กและอยู่กับเด็กตามธรรมชาติของเด็กด้วยจิตใจที่สบายและยอมรับ หน้าที่ของครูก็คือ การเป็นผู้ช่วยผู้แนะนำเสนอและดูแลให้เด็กได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้

การสอนด้วยวิธีสอนตามธรรมชาติ มีหลักการดังนี้

1. การจับทำด้วยมือ (การทำงานโดยใช้มือ)

ครูต้องให้กำลังใจให้เด็กได้ใช้มือและนิ้วมือของตน จับ ถือ หรือยกสิ่งของต่าง ๆ ที่จับต้องได้ ทั้งนี้เพื่อจะได้สัมผัสเพื่อเกิดความคิดรวบยอดถึงคุณลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมตัวเขา ในเรื่องของความนิ่ม ความอ่อนนุ่ม ความกระด้าง ความแข็ง ความมีน้ำหนักและขนาด เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการจับทำด้วยมือก็เป็นการพัฒนากล้ามเนื้อและนิ้วของเด็ก ให้มีความสามารถทำงานโดยใช้มือได้คล่องแคล่วขึ้นอีกด้วย

2. การทำซ้ำซ้ำ

เด็ก ๆ ชอบและสนุกสนานที่จะเล่นเกม ฟังนิทาน ร้องเพลงและทำกิจกรรมซ้ำได้เรื่อย ๆ การทำกิจกรรมซ้ำซ้ำ เป็นการเสริมแรงการเรียนรู้

3. การค้นพบ

เด็กส่วนมากจะมีความตื่นเต้น สนใจ และชอบที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่คนค้นพบจากโลกรอบ ๆ ตัวเขา ดังนั้น ถ้าครูหรือนักเรียนได้พบสิ่งที่ควรนำมาศึกษาสังเกตและเรียนรู้ เช่น ครูพบตัวหนอนแก้วจากต้นดอกพุดซ้อน ครูก็นำมาให้เด็กได้เฝ้าสังเกตการเจริญเติบโตของตัวหนอนแก้วจนกว่าตัวหนอนจะเป็นดักแด้ และกลายเป็นผีเสื้อในที่สุด หรือนักเรียนจับได้ปูนาตัวหนึ่ง ทั้งครูและนักเรียนก็จะสนทนากันเรื่องปูนา ทั้งนี้แม้ว่าในวันนั้นครูได้เตรียมบทเรียนอื่นไว้แล้ว ครูก็จะยืดหยุ่นให้เวลากับปูนาที่เด็กกำลังสนใจก่อน

4. การเลียนแบบ

เด็ก ๆ เรียนรู้จากการสังเกต และเลียนแบบบุคคลอื่นที่เขาได้พบปะสังสรรค์ด้วยจึงควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กปกติให้มาก ๆ

5. เกม

เกมที่สนุกและเสริมบทเรียนจะเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้ ครูผู้สอนเด็กพิเศษจึงควรชวนหาเกมต่าง ๆ มาเสริมการเรียนการสอนอยู่เสมอ

การสอนแบบประสิทธิภาพ

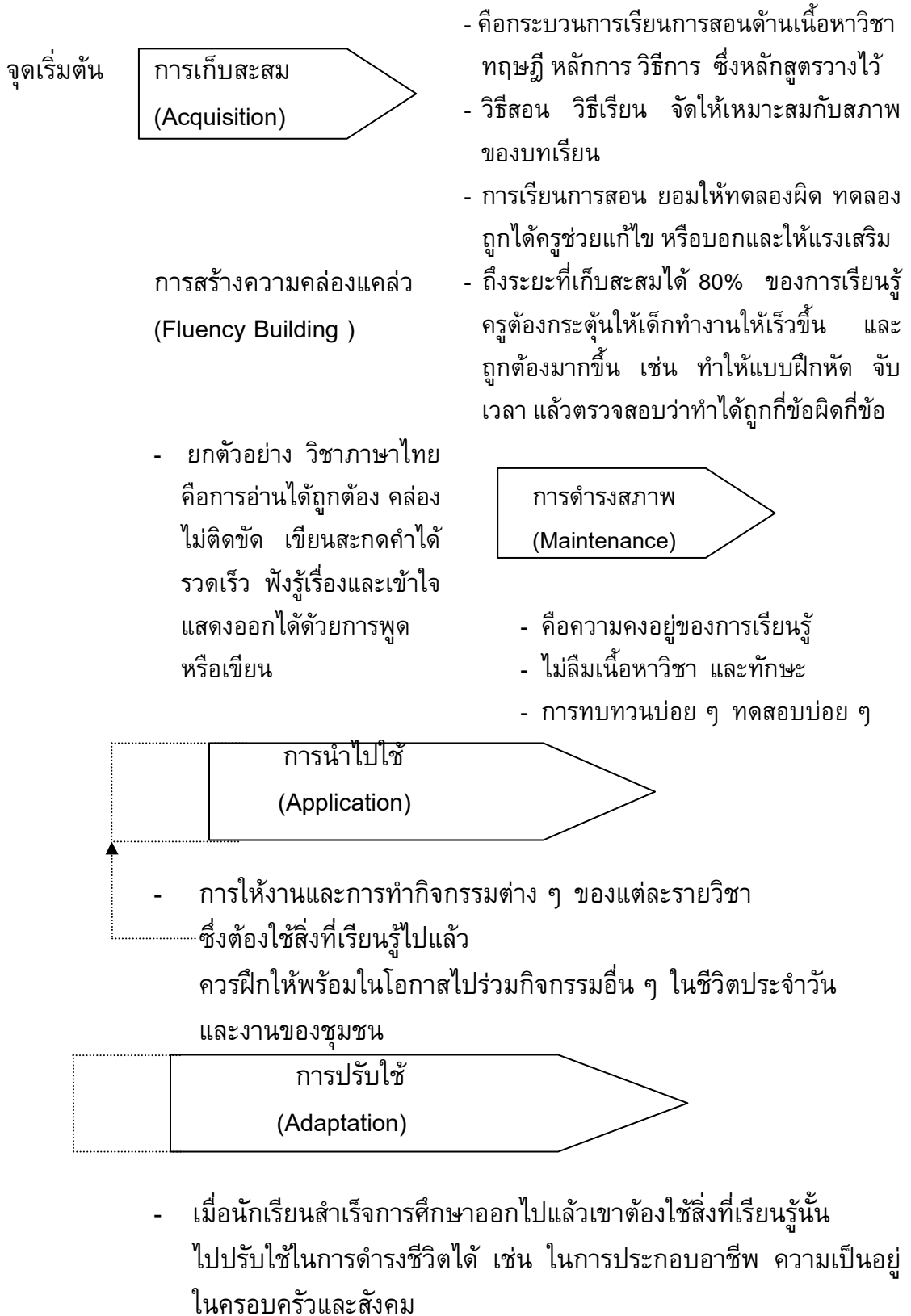
การสอนแบบประสิทธิภาพ คือ การสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การปรับใช้ในชีวิตของผู้เรียนได้

ดร. เกรกอรี ฮอทคิช แห่งมหาวิทยาลัยแมคควารี ประเทศออสเตรเลีย บรรยายในการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่องการเรียนร่วมสำหรับเด็กพิเศษ ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 12-14 เดือนมกราคม พ.ศ. 2537 ถึงเรื่องการสอนแบบประสิทธิภาพ ว่าครูต้องเข้าใจคุณสมบัติของการเรียนรู้และต้องคำนึงถึงทักษะต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานของครู

1. การพัฒนาทักษะการเรียนรู้

มีคุณสมบัติ 2 ประการ คือ การเก็บสะสมและความคล่องแคล่ว หมายถึง การสั่งสมความรู้ ความเข้าใจแล้วสามารถแสดงออกมาซึ่งความรู้ความเข้าใจนั้นได้อย่างดี และรวดเร็วทั้งด้านการอ่าน การพูด การเขียน และการกระทำ ความสามารถแสดงออกได้ดีและรวดเร็วนั้น คือ ทักษะที่ต้องผ่านการฝึกฝน ฝึกปฏิบัติ

ทักษะต่าง ๆ ที่ครูต้องจัดให้เด็กตลอดช่วงเวลาของการเรียนเขียนอธิบายด้วยผังการพัฒนาทักษะ ดังนี้

ที่มา : อรองค์ เย็นอุทก (2538 : 149)

จุดเริ่มในผังการพัฒนาทักษะ คือการเรียนรู้และการเก็บสะสมความรู้ การสร้างความคล่องแคล่ว จะเริ่มขึ้นเมื่อการสะสมความรู้ไว้ได้มากพอควร ดังนั้นกรอบการสร้างความคล่องแคล่วจึงเริ่มต้นห่างจากเส้นจุดเริ่ม และค่อนข้างส่วนปลายของกรอบการเก็บสะสม

การดำรงสภาพ เกิดขึ้นเมื่อการเรียนรู้ได้เก็บสะสมและมีความคล่องแคล่วเกิดขึ้น แล้วดังนั้นกรอบการดำรงสภาพจึงอยู่เยื้องไปส่วนปลายของกรอบการสร้างความคล่องแคล่ว

การนำไปใช้ ควรเริ่มบ้างแล้ว พร้อม ๆ กับการสร้างความคล่องแคล่วและควรจัดให้ได้มีการนำความรู้ และความคล่องแคล่วไปใช้ให้มากขึ้นในขณะที่มีการสร้างทักษะ ความคล่องแคล่วเหล่านั้น ๆ เช่น การส่งนักเรียนไปร่วมการประกวดวาดภาพหรือการได้แสดงดนตรีในงานปีใหม่ของโรงเรียน เป็นต้น

การปรับใช้ เริ่มให้นักเรียนใช้ความรู้ และความคล่องแคล่วในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเบื้องต้น ตั้งแต่สร้างทักษะความคล่องแคล่ว โดยให้ฝึกนำไปปรับใช้ทีละเล็ก ทีละน้อย เช่น การไหว้ทักทาย การกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษ การประดิษฐ์ บัตรอวยพรวันเกิด การทำความสะอาดบ้าน เป็นต้น กรอบของการปรับใช้เริ่มพร้อม ๆ กับการอบการสร้างความคล่องแคล่วและเพิ่มทักษะมากขึ้นพร้อม ๆ กับการอบการนำไปใช้

2. ลำดับขั้นของการสอน

2.1 ทบทวนและตรวจสอบสิ่งที่เรียนมาแล้วในวันก่อนเพื่อจะได้ทราบว่านักเรียนคนใดยังขาดพื้นฐานจำเป็นข้อใดที่บทเรียนใหม่นั้นต้องอาศัยพื้นฐานเดิมนั้นด้วย ถ้ามี นักเรียนคนใดยังมีพื้นฐานความรู้เดิมหรือสมรรถนะด้านใดด้านหนึ่งไม่พร้อมต่อการเรียนบทเรียนนั้น ๆ ครูต้องช่วยเตรียมเด็กให้มีความพร้อมเสียก่อนจะเริ่มบทเรียนใหม่

2.2 ให้บทเรียนใหม่ ใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียน วิธีการสอนที่เหมาะสมกับเด็กพิเศษ คือ การทดลอง การสาธิต การแสดง บทบาทสมมติ การถาม-ตอบ การศึกษาค้นคว้า การอธิบาย

2.3 มีกิจกรรมสำหรับฝึกปฏิบัติ ภายใต้คำแนะนำของครู

2.4 ให้การสนองตอบและแก้ไขสิ่งที่ผิดทันที

2.5 ให้มีกิจกรรมฝึกปฏิบัติอิสระ ซึ่งอาจเป็นแบบฝึกหัดเพิ่มเติมในบทเรียนหรือเนื้อหานอกวิชาแต่ช่วยเสริมความรู้ของเนื้อหาวิชาที่เรียนอยู่นั้น

2.6 จัดให้มีการทบทวนบทเรียนเป็นรายสัปดาห์และรายเดือน

ถ้าครูได้ใช้ลำดับขั้นของการสอนครบทั้ง 6 ขั้น เด็กจะเรียนรู้ได้มาก และมีความจดจำดี

3. ครูต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์บทเรียน และเลือกเนื้อหาที่จะสอนให้เหมาะสมกับอายุและระดับความสามารถของนักเรียน

หมายถึงครูที่ตัวเด็ก สอนเด็ก ไม่ใช่สอนหนังสือ เพื่อประโยชน์ในการสอน ครูควรจดบันทึกพฤติกรรมของเด็ก และพฤติกรรมของตัวครูเอง ระยะเวลาที่ใช้สอน หัวข้อบทเรียน และเหตุการณ์ที่เกิด ซึ่งครูอาจได้พบสาเหตุปัจจัยที่จะช่วยให้ครูแก้ไขปรับปรุงการสอนได้ดีขึ้น

เช่น เด็กหญิงแจ้ว สามารถกระโดด 1 ครั้ง และกระโดด 2 ครั้ง ตามคำสั่งด้วยการบอกเป็นคำพูดของครูได้

ครูพูด : เด็กหญิงแจ้ว ทำท่ากระโดด 1 ครั้ง

เด็กหญิงแจ้ว : (กระโดด 1 ครั้ง)

ครูพูด : เด็กหญิงแจ้ว ทำท่ากระโดด 2 ครั้ง

เด็กหญิงแจ้ว : (กระโดด 2 ครั้ง)

แต่เมื่อครูใช้สัญญาณเสียงตบมือแทนคำสั่งด้วยคำพูดให้เด็กหญิงแจ้ว ทำท่ากระโดด 1 ครั้งเมื่อครูตบมือ 1 ที และให้เด็กหญิงแจ้วทำท่ากระโดด 2 ครั้ง เมื่อครูตบมือ 2 ที เด็กหญิงแจ้วทำไม่ได้ คือ เมื่อครูตบมือ 1 ที เด็กหญิงแจ้วกระโดด 1 ครั้ง พอครูตบมือ 2 ที เด็กหญิงแจ้วก็กระโดด 1 ครั้ง และเป็นเช่นนั้นอยู่นั่นจนกว่าครูจะใช้คำสั่งเป็นคำพูดใหม่ กรณีเช่นนี้ครูต้องวิเคราะห์ให้ได้ว่า เด็กหญิงแจ้วยังไม่มีความสามารถในการแปลความหมายเชื่อมโยงจาก การสั่งด้วยคำพูดของครู ไปสู่การสั่งด้วยสัญญาณเสียงตบมือได้ ดังนั้นครูต้องฝึกเด็กหญิงแจ้วให้รับรู้คำสั่งด้วยสัญญาณเสียงตบมือใหม่ที่ละชั้นโดยให้รับรู้เสียงตบมือ 1 ที หมายถึงการทำท่ากระโดด 1 ครั้ง ฝึกการรับรู้สัญญาณเสียงตบมือ 1 ที จนทำได้แล้ว จึงเริ่มฝึกการรับรู้สัญญาณเสียงตบมือ 2 ที หมายถึงการทำท่ากระโดด 2 ครั้ง จนกว่าเด็กหญิงแจ้วจะมีความเข้าใจคำสั่งที่เป็นเสียงตบมือและแยกแยะคำสั่งเพื่อแสดงการกระทำได้ถูกต้อง

4. สอนเรื่องลำดับจากเรื่องที่ยากกว่าไปสู่เรื่องที่ยากกว่า

หมายความว่า ให้นำสิ่งที่ยากกว่ามาสอนก่อน เพื่อให้เด็กได้สะสมความรู้เป็นพื้นฐานไว้ก่อนและให้เด็กได้มีโอกาสประสบความสำเร็จ เป็นสิ่งตอบแทนความตั้งใจเรียนของเขา แล้วจึงค่อยนำสิ่งที่ยากกว่ามาสอนต่อ ๆ ไป

5. การสอนแบบวิเคราะห์งาน (Task Analysis)

คือ การสอนแบบแบ่งทักษะและงานออกเป็นขั้นตอนย่อย เริ่มตั้งแต่สิ่งแรกที่ต้องทำให้เสร็จก่อนแล้วจึงทำงานขั้นต่อไปจนกว่าจะหมดชิ้นงาน แล้วให้เด็กได้ฝึกทำชิ้นงานตามลำดับขั้นตอนของงานที่ได้แบ่งเป็นขั้นตอนย่อย ๆ แล้วนั้น

6. การช่วยให้เกิดการปฏิบัติ ในกรณีที่เด็กพิเศษคนใดทำงานตามที่ครูมอบหมายไม่ได้หรือเด็กไม่เข้าใจคำสั่งของครู ครูต้องทำให้ดูเป็นตัวอย่าง (การสาธิต) หรือครูช่วยจับมือ หรือจับตัวเด็กให้ทำกิจกรรมที่กำลังเรียนอยู่นั้น เพื่อเป็นการนำเด็กให้เข้าใจคำสั่งและนำไปทำเป็น

สุรงค์ โคว์ตระกูล (2541 : 138-140) กล่าวว่า

การสอนเด็กที่เรียนช้าที่ได้ผลดีก็คือ การสอนนักเรียนเป็นรายบุคคล เช่น การใช้ Programmed instruction แต่เนื่องจากทางปฏิบัติอาจจะทำไม่ได้ ครูอาจจะใช้หลักการสอนดังต่อไปนี้

1. ก่อนอื่นครูจะต้องแสดงให้นักเรียนทราบว่า ครูเต็มใจที่จะช่วยนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้
2. พยายามหลีกเลี่ยงสภาพที่จะก่อให้เกิดความคับข้องใจ โดยการจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถ ตัวอย่างเช่น อาจจะเลือกงานที่นักเรียนเรียนช้าทำได้ และลดจำนวนงานให้น้อยกว่านักเรียนปกติ
3. ในเวลาถามคำถามครูควรจะต้องเลือกคำถามที่นักเรียนเรียนช้าจะตอบได้และให้เวลาในการตอบ โดยครูอาจจะถามคำถามซ้ำหรืออธิบายคำถามให้นักเรียนเรียนช้าเข้าใจ
4. พยายามที่จะจัดหน่วยเรียนให้สั้นและจบได้ในตัว โดยคำนึงถึงความสามารถของนักเรียนเรียนช้า
5. ทุกครั้งที่จะเริ่มบทเรียนใหม่ ครูควรจะต้องทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้ว โดยใช้วิธีการที่ให้โอกาสนักเรียนที่เรียนช้าได้แสดงออก และรู้สึกว่าได้และสนุก
6. แบ่งบทเรียนออกเป็นลำดับขั้น เพื่อช่วยนักเรียนเรียนช้าได้รับข้อมูลย้อนกลับทันที
7. พยายามหาวิธีช่วยให้นักเรียนเรียนช้า ติดตามผลของความก้าวหน้าการเรียนของตนเอง เพื่อจะได้มีกำลังใจ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมในการเรียนการสอน (หรือแบบฝึกหัด)

ในการสอนแต่ละครั้ง ครูควรจัดให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กับบทเรียน และเป็นกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดที่นักเรียนได้กระทำแบบมีการแสดงออกที่เห็นได้ ในบางครั้งครูให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำแบบฝึกหัดให้กับเด็กเป็นรายบุคคล แต่บางครั้งครูจำเป็นต้องสอนซ้ำเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับเด็กทุกคน

สรุปการสอน

ครูควรสรุปการสอนท้ายบทเรียนโดยให้เด็กบอกหรืออธิบายสิ่งที่ได้เรียนไปแล้ว ครูอาจให้การบ้านเพื่อเป็นการทบทวนและตรวจสอบผลการเรียน

การให้แรงเสริมเพื่อกระตุ้นเร้าการเรียนการสอน

การกระตุ้นเร้าการเรียนการสอนโดยใช้แรงเสริม ได้แก่ การทำให้เด็กได้รับความสำเร็จในบทเรียน เช่น ให้บัตรงานที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของเด็กที่เด็กสามารถทำได้ถูกต้อง และเสร็จทันเวลา การบอกผลคะแนนที่เด็กได้รับ การเฉลยคำตอบคำชื่นชมของครูเป็นต้น เป็นแรงเสริมที่ครูใช้ในการเรียนการสอน เพื่อช่วยลดความเครียดและความกระวนกระวายใจของเด็กที่เกิดจากการเรียนบทเรียน

สรุป

การสอนเด็กปัญญาอ่อนต้องใช้เวลา ทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจ ผลอาจจะไม่ได้ตามความประสงค์ของผู้เรียน เนื่องจากการเรียนรู้ ความจำและทักษะต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการเรียนการสอนนั้นไม่สมบูรณ์เหมือนเด็กปกติ ครูอาจจะคาดหวังได้บ้างหรือเพียงให้เด็กเหล่านี้ได้มี การเรียนรู้ เพียงพอเพื่อที่จะพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้บ้างตามควรแก่ อັตภาพของเด็กเอง หรือเพียงแค่ออให้เขาอยู่ร่วมในสังคมได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แต่ บางครั้งอาจมีความจำเป็นบ้าง